

zulke omstandigheden, dat het zeker niet aangaat, dien aanval met een minachtend schouderophalen voorbij te gaan.

Of nu Luther zelf inderdaad zoo geoordeeld heeft, zal ik thans laten rusten. Ik geloof het niet. Maar ik zou die ontkenning niet kunnen staven, zonder mijne gansche rede daaraan te moeten toewijden; en dan zou ik uitsluitend gehandeld hebben over eene vraag, die ook wel belangrijk is, maar waarop het antwoord toch betrekkelijk minder afdoet. Als het kerkrecht veroordeeld wordt, dan is bij dat vonnis de hoofdzaak, niet wie het gevelde heeft, maar of de gronden, waar het op rust, den toets kunnen doorstaan. Indien dit het geval is, dan moet eigenlijk volgen, dat het gansche kerkrecht moet wegvallen, en dat alle onderwijs in dat vak geenen anderen inhoud heeft, dan de aanwijzing van het kwaad dat erdoor is aangericht; en ook verder volgt er uit dit ééne dan nog veel meer, beide voor de wetenschap en ook voor de kerk, op allerlei wijze en in allerlei opzicht. Inderdaad geldt het hier duseene quaestie, die in ruimen kring van belang is, en die tevens eene levensquaestie is voor een vak, waarvan mij het onderwijs opgedragen is. Door het eene ligt zij dan ook zeker wel op mijn weg; en door het andere ligt zij tevens binnen de grenzen van hetgeen ik thans mag ter sprake brengen.

Zij betreft het kerkrecht in het algemeen. Dat wordt gebrandmerkt als een vijand, die van buiten in de kerk is ingedrongen; allerlei kwaad wordt ervan gezegd, juist omdat het „kerkrecht” is; het wordt voorgesteld als de samenvoeging van twee begrippen, die nu eenmaal onvereinigbaar zijn; de naam zelf wordt beschouwd als eene contradictio in terminis. Laat mij daartegenover zijn bestaansrecht mogen handhaven, en dus tot u spreken over *het kerkrecht, in zoover het de kerk met het recht in verband brengt.*

Aanval Met een enkel woord heb ik reeds gezegd, wat mij tot de keuze van dit onderwerp aanleiding gaf. Maar die aanleiding mag nu allereerst wel wat nader worden toegelicht. En dat kan natuurlijk slechts geschieden door eene korte kenschetsing van den hier bedoelden aanval.